

YUNUS EMRE'DEN ATATÜRK'E TOPLUMSAL KİŞİLİĞİMİZİN TEMELLERİ

Prof. Dr. İnal Cem AŞKUN

Çok genel anlamıyla kişilik, insan davranışlarını belirleyen ve ona toplumsal kimliğini kazandıran temel ruhsal yapı ögesidir. İnsanın değerleri, alışkanlıkları, algı ve tepkileri, güdüleri, eğilimleri, vb. özellikleri kişilik yapısı içinde yer alıp, buna bağlı görünümler kazandırır. Bu görünümdürler ki, çoğu kez kişiler hakkında konuşurken, onların bizleri etkileyen en belirgin yanlarını «kişilik özelliği» olarak tanıtırız (örneğin sabırlı, kararsız, cimri, kıskanç, cömert, vb.).

Toplum içindeki bu genel kişilik yargıları yanında, çeşitli iş ya da toplumsal görevlerde insanlardan beklenen kişilik gerekleri de vardır. Başka deyişle, görülen işin, onu yapan bireyde oluşturduğu veya oluşturması gerektirdiği kişilik özellikleri bulunmaktadır. Sözgelişi bir tüccar ile bir din görevlisinde birbirinin tıpkı kişilik gerekleri aranmaz. Buradan çıkaracağımız sonuç; kişilik insanın gerek iç benliği, gerek dış benliğinin, etkileşim çevresinde yer alan, durağan ve devingen tüm öge, olay, olgu ve oluşumlarla sürekli değişebilen, devingen bir yapı özelliği taşımaktadır. Bunun içindir ki, kişilik insanda çok yönlü ya da katmanlı bir durum göstermekte, başka deyişle yukarıda sözü edilen etkileşim çevresindeki öğelere göre, kişilik de çeşitli bölümlere ayrılabilir. Öyle ki, bir insanın sırasında meslek ya da iş, örgüt, değişik toplumsal çevre veya konumu-na ilişkin kişilikleri inceleme konusu yapılmaktadır.

Kişilik ve toplumsal kimlik arasındaki doğal bağıllık, bireyin geliştireceği kişiliğin, yaşadığı toplumun yapısı ve düzenine göre oluşacağı ya da oluşturulması gerektiğini kendiliğinden ortaya çıkarılmaktadır. Kişilik ve toplum arasındaki ilişkiler, daha başlangıçta karşımıza bir **değerler olgusunu** çıkarmaktadır. Bir yandan insanın kendi benliğinde, diğer yandan toplumda oluşan değerler arasındaki etkileşim ortamında, kişilik kendisine bir yer bulmaya çalışacaktır.

YUNUS EMRE'NİN KİŞİLİK DEĞERLERİ

Kanımızca büyük adamları yaşatan iki temel boyut vardır. Birincisi, büyük adamın çıktığı bilim, sanat veya tarih olgusunun kuşaklar boyu geliştirilip, sürdürülmesi; ikincisi onun **kişilik değerlerinin** eğitim sürecine alınıp, gelen kuşaklar için üretilmesi.

Yunus Emre'yi ilk boyutta yaşatma olanağımız çok kısıtlı. Çünkü ne Yunus Emre gibi şiiir yazarlar; ne de onun duyuş ve sanatını geliştirenler var. Başka deyişle, onun bu boyutunun tarihsel değeri güçlü, güncel işlerliği yok. Durum böyle olunca Yunus Emre'yi yetişen kuşaklara söz konusu boyut yönünde öğretme, benimsetme olanağımız bulunmuyor. Ancak onun şiiirine, felsefesine merak birimi olanlar kesiminde bu gerçekleşebilir ki; o da sınırlı kalır. Oysa Yunus Emre, halkın büyüğü, başka deyişle yığınlara ulaştırılacak kişilik gücünde değer. İnsanın onu anlaması için birtakım şeyleri bilmesine gereksinme yoktur; sadece kendisini insan yapan başta SEVGİ olmak üzere, temel duygulardan yoksun bulunmaması gerekir. Yunus Emre insanın duygu dünyasının büyüğü olduğu için, kişiliği yalnızca bazı şeyleri bilen kimseleri değil, **tüm insanlığı** kapsamaktadır.

Bunun içindir ki, dünyayı önce geçim kaynağı görürken; halkını kendi halkından saymaktadır:

Dünya benim rızkımdır.
Halkı benim halkımdır.

Herkes dünyada bir «rızık» için uğraşmıyor mu? Peki; iyi kötü bir geçim kavgası içinde olan insanlar, sırasında neden kendilerini bir halktanmış gibi görmüyorlar? Nedir bu silahlanma yarışı? Bugün ellerinde dünyayı binlerce kez yok edecek bombayı bulduranlar, acaba neyin peşindeler? Bu bombalar patlayıp ta, şu havasını, suyunu, doğasını paylaştığımız gezegenin üzerinde tek bir canlı kalmazsa, kim kendisini, ne için ve kime karşı «galip», «muzaffer» ilân ede-

cek? Hepimizin geçimini sağladığı şu dünyada, nedir bu düşmanlıklar? Nihayet uzaydan bakıldığında hepimiz bir «dünya halkı» gibi görünmüyor muyuz? Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde, insanlar değil Ay'a gitmek; belki havada uçurtma bile uçurmuyorlardı. Ancak ne var ki, Yunus kendi uzayından dünya halkını görüyordu. Oysa şimdi insanoğlu aya gitti; uzayda dolaşüyor, yine de silahları ile dünyada birlikte yaşadığı insanları, kısacası kendi halkını yoketmek düşüncesinden de bir türlü kurtulamıyor. Yunus Emre XIII. yüzyılda, biz neredeyse XXI. yüzyılda yaşayacağız; gelin görün ki, Yunus Emre'nin insanlık anlayışı ile kendi anlayışsızlığımız arasındaki yedi yüzyılı kapatmak bir yana; durmadan da aramızı açıyoruz.

Yunus Emre bu sorunu yine bizlerden daha iyi görüp, yaşadığı için, sanki yalvarırcasına;

Gelin tanış olalım
İş kolay kılalım
Sevelim sevillelim
Dünya kimseye kalmaz

demektedir. Niçin birbirimizle tanışmaktan kaçınıyoruz acaba? Hepimiz insan değilmiyiz? Yoksa başka başka yaratıklar mıyız? Oysa tanıştıktan sonra, işleri kolayca yürütebiliyoruz. Aslında insanlar arasında işleri yük durumuna getiren, onların tanışık olmamaları değil mi? Dostlarımızın işlerini seve seve yapıp, bundan ayrıca zevk duymuyor muyuz? Böyle anlarda insanlığın ayrı bir zevk olduğunu duymusamıyor muyuz? Dünya kime kalmış ki, bize kalsın? Yine Yunus'a kulak verelim:

Yalancı dünyaya konup göçenler
Ne söylerler ne bir haber verirler
Üstlerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler ne bir haber verirler

Belki bir zamanlar onların da malları çoktu. Nerede bu mal, mülk şimdi? Sonunda hepsi «kefen» denilen kolu, cebi olmayan garip «gömleğe» sarılıp, toprağa bırakılmadılar mı?

Onlar ki çoktu malları
Gör nice oldu halleri
Sonucu bir gömlek giymiş
Onun da yoktur yenleri

Halbuki dünyada belli bir yaşamı olanlar, artık göçme hazırlığı için dedir. Kalanlara veda etmekte; kendilerine dua edenlere «selâm» dan başka verecek birşeyleri de bulunmamaktadır.

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Geride kalanlara sadece bir «selâmı» kalan insanın, dünyada işi nedir acaba?» sorusuna, Yunus diyor ki;

Ben gelmedim da'vi için
Benim işim sevi için
Gönüller dost evi için
Gönüller yapmaya geldim.

Dünyadaki varlıklar, yokluklar onu ilgilendirmemekte, sadece Tanrı aşkı, sevgisi ile avunmaktadır.

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Bu dizelerdeki duygusunu, gittikçe dünya yaşamını maddeleştiren ve onu çok küçük çıkarları için yaşanmaz duruma getiren insanlara karşı, aşağıdaki dizeleriyle pekiştirmektedir:

Canlar canını buldum
Bu canım yağma olsun
Assı ziyandan geçtim
Dükkanım yağma olsun

Yunus, yalnızca «namaz» kılarak insanlıklarının gereğini yerine getirdiklerini sananlara çıkışır; eğer bir kez «gönül» kırmışsan; bunların faydası yok; yetmişiki millet araya girse, ruhen temizlenmen mümkün değil der.

Bir kez gönül yıktın ise
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

İnanç sahipleri için ibadet «gaye» değil, «vasıta»dır. İbadeti «cennete» gitmek veya «gösteriş» için yapanların, gönül kırmaları, dost

olmamaları ve dost edinememeleri son derece doğaldır. Bunun içindir ki Yunus,

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle, birkaç huri
İsteyene ver anları
Bana seni gerek seni

diyebilmektedir. Ona göre gönlüyle dost olan, gönül dostlukları kuran insanların en büyük düşmanları kuşkusuz «kin» olmaktadır. Alçak gönüllü, sade yaşamlı insanların ruhunda kin yer tutmadığı için, bunlara göre herkes birdir, eşittir; kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur.

Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmayız
Kamu âlem birdir bize

Dünyada üzüldüğü tek şey vardır, o da genç yiğit insanların vakitsiz ölümleridir ki, onların kaybını henüz daha sararmamış, başkaları olgunlaşmış «gök ekininin» biçilmesine benzetmektedir.

Bu dünyada bir nesneye
Yanar içim göynür gözüm
Yiğit iken ölenlere.
Gök ekini biçmiş gibi

ATATÜRK de büyük söylevini yazdırırken, bir ara gözleri dolar ve sonra ünlü «Gençliğe Hitabesini» söyler. Gençlik bir toplumun, ulusun, insanlığın geleceğidir. Onlara kıyan toplumlar genelde insanlık; ayrıca kendi geleceğine de bir bakıma kıymış olmaktadır.

Yunus Emre sözünü bilen kişinin yüzünün ak olacağı; sözü pişirip, başka deyişle düşünerek konuşanların işlerinin iyi yürüyeceğini; sözle savaşların kesildiği gibi başların da kesilebileceğini; bazı sözlerin zehir, bazılarının yağlı ballı olabileceğini; güçlü kişiliklerin az sözle yetinebileceğini; çünkü anlayana bir sözün yeteceği, fazlasının anlayışı olmadığı için ancak hayvana yakışan bir yük olacağını aşığıdaki dizelerde açıkça ortaya koymaktadır:

Sözünü bilen kişinin
Yüzünü ak ede bir söz
Sözü pişirip diyenin
İşini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı
Söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı
Balıla yağ ede bir söz

Az söz erin yüküdür
Çok söz hayvan yüküdür
Bilene bu söz yeter
Sende güher var ise

Dünya yaşamını kavrayan, insanları tanıyan, işini kolay kılan, kendisine kini düşman, sevgiyi dost yapan; mala, mülke değil, Tanrı sevgisine bağlanan; ölümden korkmayan, ancak gencin ölümüne üzülen sevgiyle tüm insanları kucaklayan, sözünü bilen, bilmediğinde susan kişiliğin bir tek üstünlüğü varsa, o da **kendisini bilmesidir**. Sokrat da yüzlerce yıl geriden «kendini bil» demiş, Yunus da aynı şeyi söylüyor.

Peki nedir insanın kendisini bilmesi? «İlim» sahibi olmasıdır diyor Yunus Emre. Başka deyişle «ilim» insanın kendisini bilmesi, öğrenmesi için zorunludur; kuşkusuz kendini bilerek yaşamak istiyorsa.

İlim ilim bilmektir
İlim kendini bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Bu nice okumaktır.

İnsan kendini bilerek yaşamak zorunda olan canlının adıdır diye de tanımlanabilir. Kendini bilmeden yaşayan canlılar hangileridir? Bitkiler ve hayvanlar. Doğa onlara kendilerini bilerek yaşama, diğer deyişle; bilinçli yaşama gücü vermemiştir. İnsanda bu gizli güç vardır. Ancak bu gücün açığa çıkması için, «ilime» ihtiyaç vardır. ATATÜRK, bu gerçeği «hayatta en hakiki mürşit ilimdir» sözüyle vurgulamıştır.

Evet, «beşikten mezara» kadar öğreneceğiz; «İlim Çinde de» olsa, gidip alacağız. Ancak bir şartla, öğrendiklerimizle kendimizi daha iyi tanıyacağız. Kendimizi tanıdıkça, diğer insanları daha çok tanıyacağız. Sonunda onlar bizi, biz onları sevip, dost olacağız. Kısacası hepimiz birer YUNUS kişiliği edineceğiz. Gerek kişisel, gerek toplum yaşamlarımızı böyle bir kişilik temeli üzerine kurduğumuzda da dünya gerçekten İNSANIN DÜNYASI olacak.

YUNUS EMRE'DEN ATATÜRK'E DÜŞÜNCE YOLUMUZ

XIII. ve XIV. Yüzyıllar arasında yaşıyan YUNUS EMRE'den aşığı yukarı altı asır sonra dünyaya gelen XIX-XX. Yüzyıllar arasında yaşıyan ATATÜRK (1881-1938) hemen hemen birbirinin benzeri bir toplumsal yaşıamı paylaşmışlardır. İkisinin de dünyaya geldiğı sırada, ülke zor yıllar geçirmektedir. Savaşlar, isyanlar, kargaşıa, kan, göz-yaşı, hastalık, açlık, kıtlık, sevgisizlik, kin, nefret, parçalanan ülke siyasal birliğı, düşmanlıklar, hainlikler, zayıf kişilikler, geri yöntemler, her türlü yoksulluk toplumda kol gezmektedir. İşte altı asır önce gelip, insanları SEVGİ bağı ile birleştiren, onların gönlüne taht kuran YUNUS EMRE; kendisinden altı asır sonra gelip, TÜRK'ün son ve en büyük ATASI olan; onu tekrar tarihiyle, kültürüyle dünyanın uygar uluslar topluluğı arasına katan ATATÜRK, birbirleriyle çok anlamlı ve derin bir iletişim içinde görölmektedir.

Altı asırlık zaman uzaklığından YUNUS'la söyleşen ATATÜRK'ün söz konusu iletişim bağıını kurduğı şu sözlerine kulak verelim:

- En iyi fertler, kendinden ziyade mensup olduğı toplumu düşünen, onun varlığıının ve mutluluğunun korunmasına hayatını veren insanlardır.
- Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa, «bana ne» dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi, onunla alâkadar olmalıyız.
- Bencillik şahsi olsun, milli olsun daima fena sayılmalıdır.
- İnsanlığın bütününün geçim genişliğı, açlık ve baskının yerini almalıdır. Dünya vatandaşları kıskançlık, aç gözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.
- İnsanları mutlu kılacak biricik araç, onları birbirine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirerek; karşılıklı maddi ve mânevi ihtiyaçları sağlamaya yarayan hareket ve enerjidir.
- İnsanlar ferdi olarak çalışırlarsa, başarılı olamazlar.
- Mal ve mülk bana ağırlık veriyor. Bunları asil milletime geri vermekle, büyük ferahlık duyuyorum. Zenginlikten ne çıkar? İnsanın serveti kendi mânevi şahsiyetinde olmalıdır.
- Birçok zaferler kazandım. Fakat bunların en büyüğünden sonra bile her akşam, savaş alanlarında ölen bütün askerleri düşünerek; içimde derin bir keder duyuyorum.

- Yurtta barış, cihanda barış.
- Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir. Gerçeği anlamayanları, gerçeğe getirmek için.
- Yaşamda en gerçek yol gösterici bilimdir.

Anadolu'da sadece devlet kültürü bin yılı aşan, yaşayışı ondan çok daha öncelere giden Türk Kültüründeki insan davranışlarını bu kültürün yarattığı eşsiz kişiliği; diliyle, yaşamıyla, eserleriyle bizlere, tüm insanlığa tanıtan YUNUS EMRE'nin altı asır sonra ATATÜRK ile nasıl bir kavşakta buluştukları, yukarıda örneklerini verdiğimiz sözlerden, sanırız en iyi biçimde anlaşılmaktadır.

Gönül yolunu insanlığa YUNUS EMRE ile açan Türk insanı; düşünce yolunu da ATATÜRK'le açmış bulunmaktadır. Türk'ün bu iki büyük temel adamının buluştukları kavşakta; Yunus Emre'nin temsil ettiği kişilik değerleri; Atatürk'ün Türk toplumu adına koyduğu toplumsal ve ulusal değerler, bunlara bağlı yeni Türkiye Cumhuriyetini kuran ilkeler (Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk, Devletçilik, Halkçılık, Layiklik, Devrimcilik) ve bunların kişilik özellikleri ile bir araya gelip, bütünleşmektedir. Sözelimi bunlardan sadece **Halkçı Kişilik Özellikleri** olarak aşağıda belirtebileceklerimizi gözönüne alırsak, bunun ne derece sağlıklı bir bütünleşme olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır:

Halkçı Kişilik Özellikleri

- 1- Halka karşı saygılı ve kamuoyu duyarlığına sahip olma
- 2- Halkın sorunlarını bilme ve kendi çapında çözme çabalarına katılma
- 3- Halka karşı eşitçi (adil), gerçekçi tutum gösterebilme.
- 4- Halkı sevme ve ona inanma.
- 5- Halkın kültürüyle etkileşim sağlayabilme ve onun kültürüne katkıda bulunabilme.
- 6- Halka karşı toplumsal sorumluluk duyma ve toplumsal bir kişilik geliştirme.
- 7- Kişisel, grupsal, sınıfsal, örgütsel, vb. amaçlar için halkı araç olarak kullanıp, onu zor duruma sokarak, çıkar sağlama anlayışından uzak kalma.

- 8- Halkı bütün olarak görüp; çeşitli ırk, din, mezhep, meslek, sınıf vb. açılardan bölme ve ayrıcalı tutum gösterme düşüncesini taşımama.
- 9- Halka karşı dürüst olma, yalan söyleyip, sahteci davranışlarda bulunmama.
- 10- Birey, örgüt, kurum, yöre, bölge, ulus amaçları ile evrensel amaç ve davranışlar içinde belli bir halkçı yaklaşımı gösterebilme.

SONUÇ

İnsana yaşamında sevgi, hoşgörü, özveri, işbirliği, sabır, fazilet, doğruluk, sadakat, cesaret, merhamet, cömertlik, saygı, bilim, inanç yolunu gösteren; kin, gurur, gösteriş, mal, mülk, zenginlik, israf, korku, kör inanç, intikam, bencillik, ihtiras, çıkarıcılık, düşmanlık, kabalık, yalancılık gibi kişiliği parçalayıcı tutumlardan kaçınmayı öğütleyen YUNUS EMRE; Türk Kültürünün insanlık değerlerini sonsuza dek anıtlıştırmıştır.

ATATÜRK, böyle insanlık değerleri olan bireylerden meydana gelen Türk Toplumunun; bin yılı aşkın devlet geleneğinden kazandığı kurumsal değerleri de ortaya koyarak; çağın gelişmelerine uyum gösterecek; «geçmişini» bilen; şimdiki «algılayan», «geleceğe» boyutlanan toplumsal yaşamın temel ilke ve kişilik özellikleri üzerine kurulacak DÜŞÜNCE YOLU'nu ulusuna göstermiştir.

YUNUS EMRE'den **SEVGİ**, ATATÜRK'ten **DÜŞÜNCE** gücünün kaynağını öğrenen insanımız için artık yaptıkları işle **öğünüp**, hiç durmadan **çalışıp**, sonra da kendine **güvenmek** bir yaşam biçimi olmaktadır. Tarihin en kördüğüm anlarında kendini yeniden yaratmasını bilmiş bir ulusun geleceğinden kuşku duyması söz konusu olamaz.